Pankovits József
Giulio Andreotti (1919–2013)

Megrögzött konzervatív politikusról írunk, elhunyta utáni gondolatmeneteket szőve, és persze részletesebben, mint az *Élet és Irodalom*ban,[1] de távolról sem kimerítve a rendelkezésre álló lehetőségek bőséges készletét – tekintettel személyiségének összetettségére, az általa megélt, a politikában eltöltött hosszú időszak (öt-hat évtized) egyelőre még feltáratlan, többnyire csak publicisztikailag mérlegelhető körülményeire és eseményeire.

Több okból tesszük ezt, közülük kiemelünk párat.

(1) Andreottival, 2013. május 6-án bekövetkezett halálával egy politikai kulcsfigura távozott, aki az olasz politikának saját aktív politikusi életútjával egybeesően említett szakaszáról minden tudható adatot, ismeretet, értékelést, hazai és külföldi véleményt elraktározott kivételes elméjében és memóriájában, mi több intelligenciával, furfanggal és ravaszsággal használta azokat számtalan kormányzati és pártpolitikusi vagy éppen parlamenti funkcióiban, melyekben kibontakoztatta személyes politikacsinálási képességét és művészetét.

Politikai krédója alapvetően vallásosságából és konzervativizmusából fakadt. Mint hívő katolikust az is jellemzi, hogy holtában sem vált meg a rózsafüzérétől. Ennél többet mond azonban az 1974-es, a válás bevezetésére kiírt népszavazáskor elfoglalt álláspontja: mereven ellenezte a válást, elvei szerint a házasság intézménye szent és sérthetetlen. Még korábban, 1948-ban a neorealista filmek fénykorában a filmgyártási törvény megalkotásában ugyancsak konzervatív politikusként vett részt, cenzori szigorral fogalmazott: „kevesebb rongyosságot, több lábat” – már mint több mutatós női lábat a filmvászonra, mivel a neorealista filmek a nyomort, a rongyokat, a társadalmi feszültségeket mutatták a nézőnek, amit a konzervatív politika inkább elkenni, mint bemutatni kívánt.[2] Mindamellett már ekkor, sőt még korábban 1943-tól a katolikus egyetemi szervezetben párbeszédre hajlott a baloldaliakkal, sok catto-comunista (katolikus kommunista) barátja volt, magánál XII. Piusnál kilincselt, hogy ne prédikálja ki, ne vesse ki az egyházból ezeket a fiatalokat, s a pápa hallgatott rá.

(2) Olyan kereszténydemokrata vezetőt formált meg, aki huncut és alamuszi habitusát, törékeny termetét meghazudtoló gránitszilárdsággal és elkötelezettséggel, egyúttal

[1] Pankovits József: *Ki az olasz?* In *Élet és Irodalom,* 2013.június 14.
[2] Pietro Scoppola: *La repubblica dei partiti.* Mulino, 1991, Bologna. 292.

páratlan bel- és külpolitikai egyensúlyozással vívta ki híveinek és ellenfeleinek a tiszteletét (ellenségei elismerését), aki kész volt egyezkedni baloldali, kifejezetten kommunista ellenfeleivel, azonban az esetek legtöbbjében kompromisszumait úgy intézte, úgy kötötte, hogy konzervatív felfogásának és kereszténydemokrata pártjának (DC) megfelelő érdekek és értékek kerüljenek előtérbe. (Az igazsághoz hozzátartozik az is, hogy a 20. század második felében a DC politikusainak legjobbjai – Andreotti közéjük tartozott – országuk érdekeiért és javáért felelősen politizáltak, országuk érdekeinek megfelelően tényked tek.)

A zárójel előtti momentum az, amit olvasóink figyelmébe kívánunk ajánlani: nevezetesen azt az utólagosan leszűrhető és minden körülmények között megszívlelendő történeti és politikai tanulságot, hogy a kompromisszumkötésnél ügyelni kell a garanciákra, a garanciák betartására és betartatására. Előzetes megjegyzésként megengedve, nem feltétlen kritikai vagy tudálékos szempontú ajánlást kívánunk kifejteni, mivel 1978-ban – amikor az olasz politika problémái össze-sűrűsödtek, és amikor a gyakorlatban napirendre tűzték a kereszténydemokrata-kommunista kompromisszumot, kormányzati síkú együttműködést – szükséghelyzet állt elő a Moro-ügy, a terrorizmus eszkalációja miatt, az ország gazdasági-pénzügyi stabilitása és egyéb gondok miatt, tehát a kompromisszumkötő felek mozgástere és mozgásszabadsága, egymást a kölcsönös garanciák felőli ellenőrző lehetőségeik erősen körülhatárolódtak. Mégis… A későbbiekben napvilágot látó tények és értékelések fényénél elgondolkodtató mindaz, ami a tárgyunkat illető időkről közkinccsé vált.

Mindig is tudott dolog volt, az Olasz Kommunista Párt (PCI) vezetője, Berlinguer kezdeményezte „történelmi kompromisszum”-nak akadtak tisztázatlan pontjai és ezeket vitatták a pártban és az egész munkásmozgalomban, annak szocialista-szociáldemokrata szelvényeiben, vitatták partneri oldalról a kereszténydemokraták is, továbbá külföldről, Itália legfőbb szövetségese, az Amerikai Egyesült Államok részéről súlyos kifogásokat emeltek (NATO-országban nem akartak kommunistákat a kormányban), a moszkvai Kreml vezetői sem osztották a koncepciót (felfogásukkal ellenkezett a többpártrendszeres pluralista megoldásokra törő irányzat). Andreotti viszont, mint a kompromisszum legfőbb, a kereszténydemokraták részéről megbízott gyakorlati kivitelezője – Moro elrablása után jelentékeny invesztitúrával felhatalmazva – csak jóval a történtek után célzott arra, majd világosan kifejtette kételyeit az elképzelésről. És ezek a kételyek nem elhanyagolható különbségeket mutattak ahhoz képest, ami kivehető volt Berlinguer és Moro előzetes tárgyalásainak bizalmi légköréből, a tárgyalások tartalmi tematikájából, hangulatából és várható következményeiből, a PCI kormányra jutása elérhető közelségben találtatott, bár ezt maga Moro is homályba és ködbe burkolta. Andreotti Berlinguer halálára 1984-ben megjelentetett interjújában kijelentette, a „történelmi kompromisszum” kifejezéséről jelentős zavarok forogtak közkézen – a kommunista párt alapszervezeteiben például nem magyarázták meg eléggé, miért is kell a PCI részéről eladdig űzött és agyonbírált DC-vel szövetkezni – , valamint határozottan érvelt amellett, hogy sem a DC-ben, sem a kommunistáknál nem lehettek felelős vezetők, akik csak a két párt megállapodására gondoltak volna, lebecsülve más politikai erők létét és szerepét.[3] Egy másik neves

[3] Fausto Ibba interjúja Andreottival. In *Enrico Berlinguer.* Editrice l’Unitá, 1984, Róma. 184–185.

újságírónak (Oriana Fallaci) pedig arról beszélt, hogy a háború utáni években kialakult benne a meggyőződés, mely szerint kommunizmus és demokrácia össze-egyeztethetetlen, s már csak emiatt is fenntartásai voltak a kompromisszum politikát illetően, az személyes tetszését, ízlését nem nyerte meg.[4] Kérdéses tehát, hogy valójában mikor mit gondolt pontosan a kommunistákkal való együttműködésről, például hat-hét évvel korábban, amikor a PCI támogatásával, a kommunista képviselők szavazataival beiktatták egyszínű kereszténydemokrata miniszterekből (kivétel a független külkereskedelmi tárcát vezető Rinaldo Ossola) összeállított kormányát Moro foglyul ejtésének napján, 1978. március 16-án. Nem arról van szó, hogy belső elvei és meggyőződése ellenére ne lett volna képes vagy ne akart volna a válságos helyzetben együttműködni konkrét válságkezelő program megvalósításának alárendelten a PCI-vel, arról ellenben szó lehet, hogy megfogantak benne mögöttes taktikai célok, melyek az együttműködés későbbi, nem messzire eltolódó fázisában történő megszüntetésére irányulhattak, s amelyekről nyilvánvalóan mélyen hallgatott a kompromisszum-kötésben résztvevő partnerei előtt. Ezen a kényes ponton hiányzott Berlinguer részéről a garanciák követelése, mentségére mondhatjuk azonban a terrorista támadás miatti szükséghelyzetet, a válságkezelés prioritását. Az sem lehetetlen természetesen, hogy Andreotti taktikai céljai menet közben öltöttek alakot az érzékeiben éppenséggel a „többi politikai erő", főleg a szocialisták magatartásának láttán, akik Moro elrablása után a demokratikus politikai pártokétól eltérő külön álláspontjukkal – a terroristákkal való Moro megmentését ambicionáló „humanitárius" tárgyalási hajlandóságukkal – kereszténydemokrata–kommunista kompromisszumellenes önös politikai tőkét igyekeztek kovácsolni, miután tartottak befolyásuk leértékelődésétől a két nagyobb párt szövetségesi lehetősége okán. Ezekben a vonatkozásokban ütközünk az olasz politika némely megoldatlan és feltáratlan problémájába, továbbá a főszereplők, a kulcsfigurák eljárásának kérdőjeleibe, jelen esetben és első helyen Andreotti magatartásának kérdőjeleibe.

Félretéve a „történelmi kompromisszum"-hoz való többértelmű viszonyulását, elemzőkben és megfigyelőkben sok dilemmát okozott a Moro-válság idejének Andreottija, noha az igencsak gubancos gordiuszi csomónak ez a két szála (tehát Moro elrablása és a történelmi kompromisszum megvalósíthatósága) szorosan összefüggött. Utaltunk mi is arra, hogy Moro és Andreotti kompromisszum-értelmezése között különbségek fedezhetők fel, a kontextus több szempontból is bonyodalmasnak tűnik. Nem hitelesíthetők azonban Andreotti felelősségét Moro családjában és közvetlen munkatársi környezetében felvetett, bizonyos értelemben feszegető feltételezések, amelyek azt sugallják, hogy tőle telhetően nem tett meg mindent Moro élete megmentéséért, hogy valamiféle, csak általa ismert vagy felismert politikai szempont fűződhetett a történet végkifejletéhez, netán a kompromisszum napirendről való levételének kérdése.

Az eddigi vizsgálatok eredményei szerint az efféle feltételezések Andreottit Belzebubnak, ördögi politikusnak – hiszen a fenti szempont Moro halálra ítélésével, halálos ítéletének aláírásával egyenértékű – beállító vélemények kitalációja, amivel

[4] Lásd Oriana Fallaci: *«il mio Diario? Spero lo Brucino quando Muoio».* In http://archiviostorico.corriere.it/2013/maggio/08/mio_Diario_Spero_Brucino_quando_co_0_20130508_e7bb7394-b79f-11e2-9513-6a147f7bd671.shtml

nem csak azért nem vállalható intellektuális azonosulás, mert politikai teljesítményéről a halálától függetlenül is kötelező tisztelettel illik adózni (hétszeres miniszterelnöksége alatt, egyéb további funkcióiban ellentmondások közepette és ellenpontozottan ugyan, de sokat tett a köz asztalára: válságos időkben kormányozta az ország hajóját, a pénzügyi stabilitás megteremtésében érdemeket szerzett, küzdött a terrorizmus ellen, a külpolitikában szem előtt tartva a realitásokat határozottan enyhüléspárti volt stb.), és azért sem, mert ha ilyesmi bizonyíthatóan felszínre bukkant volna, akkor már kezünkben lenne ennek írásos nyoma. De nincs semmi ilyesmi a kezünkben. Nem hagyható az sem figyelmen kívül, hogy a terroristák Moro mellett igen sok közéleti embert – politikusokat, ügyészeket, újságírókat, vállalkozókat – gyilkoltak meg vagy tettek erre kísérletet, Andreottira is sor kerülhetett volna, azaz személyes okokból sem tehetett sem politikai, sem erkölcsi engedményeket a terrorista hullámnak, nem tanúsíthatott erkölcsi-politikai gyengeséget a terroristákkal szemben. És Andreottit lehet bírálni, lehet nem kedvelni, ám súlyos, a jelzett politikai vádakkal illetni nem helyénvaló, a tények egyszerűen ellentmondanak ennek a szándéknak. Mindazonáltal vannak a számláján megmagyarázhatatlan, rendezetlen tételek.

Parlamenti bizottságok vizsgálódtak, titkosszolgálatok és más hatósági szervek folytattak nyomozásokat Moro elrablásáról, fogva tartásáról és haláláról, a tragédia következményeiről és semmi nem támasztja alá Andreotti személyes felelősségét, a feltételezések csak abban a tekintetben igazolhatók, hogy a DC vezetésében – így Moro és Andreotti, Moro és mások között – sokszor adódtak lényegbevágó nézeteltérések, ezek azonban nem a Shakespeare-i királydrámák dramaturgiája szerint oldódtak fel. Ha valaki mindenáron ebben az irányban keresgél, akkor javasolnám figyelembe venni, hogy a kérdéses periódusban még Moro korábbi kívánságára egy hozzá közeli nexusában levő személyiség, Francesco Cossiga (1985 és 1992 között köztársasági elnök) töltötte be a belügyminiszteri tisztet, akinek Andreottinál is közvetlenebb betekintése volt a nyomozati és rendőrségi műveletekbe. Utóbbiakkal kapcsolatban megjegyzendő, a Vörös Brigádok részéről a hatóságokat terhelő gondosan megkomponált manipulációk, a pszichológiai hadjárat szintjére emelt trükkök nagy számban zúdultak az illetékesekre, a közvéleményre, Moro családjára, amelyekkel mind-mind akadályozták a tisztán látást, a rejtély kibogozását, kinyomozását.

(Egyébként már a Moro-merénylet és elrablásának körülményei, kíséretének professzionális lemészárlása, fogságának elkeresztelése a „nép börtönének”, a rejtekhelyen Moro „kihallgatásai”, az ún. bírósági tárgyalás, majd az ítélethozatal, minderről rendszeresen a médiának szállított információk, közlemények és Moro minden valószínűség szerint kényszer hatása alatti és kényszeredetten megírt leveleinek formájában, arra utaltak, hogy a Vörös Brigádokat kívülről is manőverezték, külső ismeretlen eredetű, ám világos tendenciájú – a kompromisszum-politika ellehetetlenítésére szolgáló – behatások érhették. Ez az, amit a vizsgálatok nem derítettek fel, következésképp nem tudni, kik voltak az akció értelmi szerzői és megrendelői. A kompromisszum politikáját ellenezte a terrorista mezben jelentkező olasz szélsőbal, noha a szélsőjobb és a jobboldalon meghatározott csoportok szintén opponálták. Egyrészt a két szélsőség érdekei találkoztak, másrészt és mindenesetre a Vörös Brigádok, mint a művelet gyakorlati kivitelezői, önmagukban kevés kapacitással rendelkeztek e komplex cselekménysor végrehajtására, a hatóság szisztematikus félrevezetésére.)

A Moro-ügy a maga hátterével, a keresztény-demokrata vezető majd két havi – 55 napos – fogsága alatti feszültségekkel és az állam intézményeire, Moro családjára, az aggódó közvéleményre háruló megpróbáltatásokkal – Andreotti és Cossiga, a politikai erők és vezetőik szerepével együtt – a kor, az olasz politikatörténet legkülönlegesebb rejtélye, el nem oszlatott kétségekkel, amelynek a felelősségét azonban jelenlegi ismereteink szerint nem egyes személyekre, hanem az ügy külső és belső kontextusának egészére, különböző, egymással is vetélkedő, harcban álló, esetenként önállósult önjáró tényezőinek összjátékára kell terhelni. A kontextust pedig a „történelmi kompromisszum" bel- és külpolitikai összefüggései határozták meg, azok a bel- és külpolitikai hatalmi érdek-kereszteződések, amelyek beleszóltak, beavatkoztak az olasz politika alakulásába. A 21. század elejére – ha addig nem lett volna nyilvánvaló – a politika iránt kicsit is érdeklődő átlagos újságolvasó előtt is nyílt titok, hogy ahol hatalmi érdekek forognak kockán, ott megjelennek és rendkívül tevékenyek a titkosszolgálatok. Itália Moro, Andreotti, Berlinguer idejében több titkosszolgálat kedvenc operatív vadászterülete, ha nem „eldorádója" az ország geopolitikai fekvése, speciális belpolitikai viszonyai miatt és mi sem volt természetesebb annál, hogy a helyzet felfokozta a szolgálatok amúgy sem lapos érdeklődését. A titkosszolgálati műveletekben egyaránt érintetteknek tekinthetők nyugati és keleti szervek, de például az olasz gazdaság nyersolaj szükségletének biztosítása miatt az olasz külpolitika jellegzetes arab-barát irányzatot követett, ezért az izraeli szolgálat sem volt tétlen. Az arab-orientációnak egyébként Moro, Andreotti és a kommunista párt is híve volt, valamennyien érdekeltek voltak abban is, hogy a Vörös Brigádok és az arab terrorizmus között ne szövődjenek organikus kapcsolatok. Maguk az olasz szolgálatok ebben az időszakban s az időszak szövevényes körülményei mellett egyfelől hiperaktivitást fejtettek ki, másfelől a sok oldalról jövő befolyásolásoknak kitéve különböző elhajlásokat engedtek meg maguknak, hol az egyik, hol a másik külföldi szolgálattal ápolva kollegiálisnál többre taksálható kapcsolatokat, illetve indokolt kérdés az, hogy deviáns elhajlásaikban milyen módon és mennyiben tértek el az olasz köztársasági alkotmány által rögzített törvényes előírásoktól, ugyanis tény az, hogy a Moro-ügyben minden valószínűség szerint szakmai korlátaikat megbontva, hatáskörüket túllépve a politika mezejére kalandoztak és a látszat szerint, politikai kalandozásaik folytán nem álltak szakmai nyomozati feladataik magaslatán sem, vagy nem is akartak felemelkedni arra a magaslatra. Hogy azután mindez milyen „összjátékot" eredményezett és milyen hatást gyakorolt a Moro-ügy rendőrségi és rendészeti folyamataira, az egyelőre a megoldatlan rejtélyek sorát gyarapítja. Hozzá kell tennünk ehhez, hogy a Moro-ügy mellett a kérdéses történeti periódusban, 1969-től számítva egyre intenzívebb jobb- és baloldali terrorcselekmények váltogatták egymást, szélsőséges csoportok és deviáns intézményi szervezet-töredékek politikai céljaikból – rendszerint antikommunista indíttatásból – szították a feszültség stratégiáját, nyugtalanságban tartva a közvéleményt, sőt kitéve azt a céljaiknak megfelelő manipulációknak. Összeesküvő

erők, titkos szabadkőműves páholy (P2) alanyai puccsokban gondolkodtak és kísérleteket tettek rá, véres merényleteket szerveztek. A közvélemény, a sajtó, a jogásztársadalom, az áldozatok érdekvédői – különböző robbantásos merényletek összességükben több száz áldozatot követeltek: fölrobbantottak vonatokat, a bolognai vasútállomást, gyűléseket, közületeket támadtak meg, Ustica szigeténél lezuhant egy utasszállító repülőgép – nem hagyták annyiban a történteket, vizsgálatokat sürgettek, melyek a szórvány-merényletek egyes áldozatainak szintén igazságot akartak szolgáltatni, s amelyek nem kerülhették el a szervezett bűnözésre, az alvilágra kiterjedő nyomozásokat sem, a maffia, annak nápolyi és római hasonszőrű szervezetei (a camorra, a római Via della Magliana környéki bűnbanda) célkeresztbe kerültek. Az egyre-másra feltárt mozaikkockák furcsa torz rajzolatban közvetítették a terrorizmus és a szervezett bűnözés, a politikai és titkosszolgálati devianciák, a korrupciós botrányok és más csínytevések összefonódását. A híres-hírhedt bűnbánó maffiózó, Tommaso Buscetta például egyik vallomásában beszámolt arról, hogy Moro megmentése céljából (?) megszervezték volna találkozóját a börtönlakó Vörös Brigádosokkal, ám nem a Vörös Brigádosok börtönébe vitték, hanem egy másikba, ahol fia Vörös Brigád-tag sem volt, így a terv kútba esett. Ha nem is fogadható el teljes egészében Buscetta előadása, a bizarr kérdés az, hogy Moro a maffia révén lett volna megmenthető? Nyugtalanító a történet, és persze igen gazdag a példatár, miféle furcsaságok estek meg a nevezetes 55 nap alatt, valamint előtte és utána. A közéletet, a médiát erősen foglalkoztatták a szóban forgó események és a vizsgálatok egymást érték, miközben az oknyomozó újságírás is megtette a magáét. A figyelem középpontjába – nem meglepő módon – Andreotti került, mivel a vizsgált ügyek politikai természetűek, és mivel Andreotti az olasz politika egyik elismert kulcspozícióban levő főszereplője volt: sokszoros miniszterelnök és sokszoros titkosszolgálatokat is irányító nemzetvédelmi miniszter. Csak 1969 és 1983 között 26 esetben hívták tetemre, parlamenti elszámoltatásra kisebb-nagyobb ügyekben. A nagyobbak között említhetők a Moróval és a P2-vel kapcsolatosak, 1983 után pedig néhány nagyobb vizsgálat tovább folytatódott, még bíróságon is, illetve kiegészült a maffiára vonatkozó eljárással szintén bírósági tárgyalás keretében. Ismeretes, hogy Andreotti a parlamenti meghallgatások során sértetlenül kivágta magát a keresztkérdések özönéből, valamint az ellene indított perekben is felmentették.

Politikai karrierjét mindez alaposan elcsúfította, nimbuszára nagy adag sár fröccsent, amiből nem sikerült teljesen kimosakodnia, bár nincs arra bizonyíték – egyúttal ki is zárható tevékenységének egyik vitatott problémája -, hogy felelős lenne Mino Pecorelli kétes hírű és értékű újságíró haláláért, aki minden bizonnyal közvetlenül a titkosszolgálatoktól nyert, többnyire Andreottit támadó, a Moro-ügy hátteréről szóló dokumentumok publikálásával egy ideig lázas állapotban tartotta a kérdés szakértőit. Jelen pillanatig nem tudni, kik végeztek vele – kinek az utasítására. Ugyanazok, akik ellátták információkkal, adott ponton, 1979-ben egy szép napon terhesnek vélték a működését és megszabadultak tőle. A Moro-ügyet és más égető kérdéseket vizsgáló parlamenti bizottság vezetője, Giovanni Pellegrino szerint Andreotti nem az a típusú politikus volt – titkosszolgálatokat felügyelő miniszter – , aki precíz parancsokat adott, erre egyáltalán nem volt szüksége, a módszere inkább az volt, hogy hagyta szabadon „dolgozni” a megválogatott beosztottait, persze nem ignorálhatta tetteiket,

következésképp politikailag felelőssé vált mindazért, amit a szolgálatok elkövettek.[5] Ellenben az is igaz, hogy az 1964-es, De Lorenzo csendőrtábornok jegyezte puccskísérlet után Andreotti volt az, aki a titkosszolgálatok élén vezetői cseréket hajtott végre és utasításba adta a szolgálatoknak „a regiszter megváltoztatásának szükségességét”,[6] más hangszerelést, másfajta „zenét” kért tőlük. Alapos elemzést igényelne, mennyiben vették figyelembe óhaját a szolgálatok, illetve ő maga milyen fokú következetességgel tartotta a szolgálatokon a szemét, vajon követik-e az utasítását, követi-e mindenki a miniszter óhaját. Nem feledkezhetünk meg a sűrű kormány- és miniszterváltásokról sem: miniszterek és óhajok között nem mindig volt folyamatosság, a szolgálatok legjobbnak látták, ha önállóan cselekszenek…

Arra sincs bizonyíték, hogy Andreotti oly mértékben merült volna el a szicíliai maffia korifeusaival való kapcsolataiban, hogy a neve összefüggésbe hozható lenne a maffia belháborújában, illetve egyéb ügyeiben keletkezett gyilkosságokban. A maffiát illetően arról van többnyire szó – s ez sem kevés –, hogy a szigetet csaknem teljes dimenziójában ellenőrző bűnszövetkezet egyben politikai intézmény is, pártszavazatok vonatkozásában illetékes döntnök és ebben a minőségében, mint hagyományosan a DC-t támogató entitás, Andreottit választotta felső politikai kapcsolattartójának, ami elől Andreotti nem tért ki – a szavazatok neki is, pártjának is kellettek. A maffia elsősorban a politikai partner szerepét játszotta. Az egyik „bűnbánó” maffiózó vallomása szerint Andreotti és maffia-főnökség kapcsolata annyira meghitt volt, hogy egyik palermói találkozójukon Andreotti és a corleonei klán később letartóztatott vezetője, Toto Riina összeölelkeztek és megcsókolták egymást. Andreotti védekezni és tagadni kényszerült. A palermói főügyész, Gian Carlo Caselli és munkatársainak értékelése szerint Andreotti „nem maffiózó a szó szűkebb és szorosabb értelmében, de elmarasztalható a maffiózó társulásnak nyújtott segítség bűnében.”[7] Daniele Luttazzi bon mot-ja szerint „Andreotti nem tartozott a maffiához, esetleg annak mérsékelt szárnyához, amely az áldozatait chinottóban oldja fel”. (Ismert adalék az egyik elvetemült maffiózó sósavban oldotta fel ellenfele gyermekét. A chinotto egy sajátlagos savanykás kellemes üdítőital – aperetifnek is elmegy.) Félretéve a tréfát, Andreotti (mint egyébként sok más olasz politikus) a maffiával politikai természetű kapcsolatot tartott pártérdekből, közelebbről a saját pártfrakciójának érdekéből – a kapcsolat Gian Carlo Caselliék véleménye szerint 1992-ben megtört. Jellemző, hogy ebben az évben Andreotti családi szentélyének számító római műemlék templomnál (San Giorgio in Velabro) súlyos kárt okozó robbantást hajtott végre a maffia, üzenve, hogy nehezményezik a kapcsolat revízióját.

Gian Carlo Caselli – Itália egyik legkiválóbb ügyésze – különben nem tudta megdönthetetlenül bizonyítani a vádjait, Andreottit felmentették.

Nos, Andreotti sok titkot és sok tisztázatlan problémát vitt magával a túlvilágra, egytől azonban időben megszabadult. 1990 késő őszén mint a kormány feje, amikor persze már igen előrehaladott nyomozások folytak különös merényletekben, megoldatlan

[5] Giovanni Fasanella és Claudio Sestieri interjúkönyve Giovanni Pellegrinóval – *Segreto di Stato* (Államtitok) címmel. Giulio Einaudi editore, 2000, Torino. 100.

[6] Uo. 99.

[7] *Dossier Andreotti*. Arnaldo Mondadori Editore, 1993, Milánó. (A *Panorama* magazin kiadványa. Pino Buongiorno bevezetője.) 2.

rejtélyekben, sajátos olasz misztériumokban – Moro és több más fel nem derített, politikailag gyanús bűntényben – a szenátushoz eljuttatott egy dossziét az ún. Gladio elnevezésű szervezetről (NATO-kódban Stay behind). A Gladiót leleplező abszolút hitelességű és fő vonalaiban informatív dokumentum feltárta ennek a köztársaság alkotmányával ellentétes, illegális szervezetnek a létét, feladatait, struktúráját. A Gladio katonai szervezésű és struktúrájú képződmény volt, a NATO égisze alatt intézményesítve – illegálisan a parlament tudta nélkül – , ám valójában az amerikai titkosszolgálat hozta létre, indoklásul a kommunista veszélyt hozva fel, ama eshetőséget, hogy a szocialista országok részéről katonai agresszió következhet be, amire fel kell készülni. A Gladio tagjai – a „gladiátorok", a gladio a gladiátorok speciális kétélű tőre – kb. 1950-től kezdve (Itália 1949-ben csatlakozott a NATO-hoz) kaptak kiképzést szabotázs-akciók eszközlésére, a feltételezett megszálló szocialista országok hadereje elleni gerilla módszerekre, és elsősorban az ellenséget vélhetően támogató kommunista, illetve más baloldali aktivisták letartóztatására, összegyűjtésére, alkalmasint a likvidálásukra. A Gladio működése azután, a későbbiekben összekapcsolódott az ország történetén végigvonuló merényletsorozattal, megoldatlan rejtélyekkel, a titkosszolgálati tevékenységekkel, a puccskísérletekkel, a már emlegetett misztériumokkal. Egy fiatal vizsgálóbíró, Felice Casson véletlen baleset folytán fogott gyanút: egy rosszul sikerült robbantás kioltotta néhány carabinieri (csendőr) életét s az ügyben elkezdett nyomozás elvezetett a Gladio struktúrájához. A dolgot nem lehetett titokban tartani, Andreotti elébe ment és előbb a Szenátus elé tárta, majd a nyilvánosság előtt is színt vallott. Két másik mozzanat ösztönözte még a tapasztalt konzervatív vezetőt. Az egyik a kommunista veszély megszűnése: a berlini fal 1990-ben már a múlté, a kommunista pártok a legtöbb országban felbomlottak, a Szovjetuniót sem tartják már agyaglábai és a honi fő ellenfél, a PCI elszánta magát a szociáldemokrata átváltozásra, ideje – gondolhatta Andreotti – az 1978-ban már kísérleti formában legitimitáshoz juttatott nagy társadalmi erőt véglegesen teljes jogkörrel, esetlegesen újra kormányzati pozícióban beemelni az ország politikai vérkeringésébe. Andreottinak ez a felismerése – miként 1978-ban is a PCI-t bevonva kormányának parlamenti többségébe – objektíve hozzájárult a kommunisták politikai erejének útjából eltávolítani mindenféle diszkriminációt, s nem tűnik túlzásnak ezt a tettét akár történelminek is nevezni. Abban az esetben sem, ha személyes motiváció is munkált benne: 1992-ben Francesco Cossiga köztársasági elnök mandátuma lejáratához közeledett, új elnököt fognak választani, Andreottinak szándékában állt pályázni és tudatában volt annak, hogy a megválasztásához a baloldali szavazatok nélkülözhetetlenek. 1984-ben adott és idézett interjújának a címe utalás a „történelmi kompromisszumra": „Megismételhetetlen tapasztalat az? Ki a megmondhatója ennek…" A szintén idézett Pellegrino viszont kollegájára, Luciano Violantéra hivatkozott, aki Pellegrino szerint a legtalálóbban jellemezte Andreottit: „…annyira sokoldalú, hogy besorolhatatlan. Egy férfiú, aki történelmünk különböző fázisait interpretálja… olykor az amerikaiak embere, olykor az arab-barát politika embere, persze ő a „tavaszi áramlat" embere, ami bizonyosan a DC jobboldali áramlata, ám a PCI-vel való nemzeti szolidaritás is az övé. Hosszú ideig nemzetvédelmi miniszter, erősen kötődik a katonai csúcshoz, de ugyanakkor ő az, aki adott ponton leleplezi Giannettinit (neofasiszta újságíró, közvetlen összeköttetésben puccsista titkosszolgálati vezetőkkel – P.J.), és sok évvel ezután felfedi a Gladiót."

Igen, ez mind Andreotti (volt), (bár mintha még mindig jelen lenne az olasz közéletben).

